

महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहे. बातम्या व जाहिराती ७५८८००५००२ या नंबरवर व्हाट्सअप करा.

महाराष्ट्रातील जनसामान्यांच्या न्याय्य व हक्कासाठी लढणारी शक्ती

महाराष्ट्र जनशक्ती

मुख्य संपादक : प्राचार्य डॉ. हसन इनामदार

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद)

वर्ष : तिसरे

अंक : १६६ वे

दिनांक : ११/०६/२०२६

वार : गुरुवार

मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस दोन दिवस दिल्ली दौऱ्यावर

नवी दिल्ली : महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस हे दोन दिवसीय दिल्ली दौऱ्यावर रवाना झाले आहेत. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी केंद्र सरकारच्या नेतृत्वाची १२ वर्षे पूर्ण केल्याच्या पार्श्वभूमीवर दिल्लीत राष्ट्रीय लोकशाही आघाडी (एनडीए) घटक पक्षांची महत्त्वपूर्ण बैठक आयोजित करण्यात आली आहे. या बैठकीत सहभागी होण्यासाठी मुख्यमंत्री फडणवीस दिल्लीत दाखल होत आहेत. राजकीयदृष्ट्या महत्त्वाच्या मानल्या जाणाऱ्या या बैठकीत केंद्र सरकारच्या गेल्या काही वर्षातील कामगिरीचा आढावा घेण्यात येणार असून आगामी काळातील राजकीय आणि

विकासात्मक धोरणांवरही चर्चा होण्याची शक्यता आहे. देशभरातील एनडीए शासित राज्यांचे मुख्यमंत्री, वरिष्ठ मंत्री आणि आघाडीतील प्रमुख नेते या बैठकीस उपस्थित राहणार आहेत. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखालील सरकारने १२ वर्षांचा टप्पा पूर्ण केल्याच्या निमित्ताने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले आहे. या पार्श्वभूमीवर होणाऱ्या एनडीए बैठकीत केंद्र सरकारच्या विविध योजनांचा, पायाभूत सुविधा विकासाचा, डिजिटल परिवर्तनाचा तसेच सामाजिक आणि आर्थिक क्षेत्रातील कामगिरीचा आढावा घेतला जाणार असल्याची माहिती आहे. याशिवाय आगामी निवडणुका, जनसंपर्क अभियान आणि केंद्र-राज्य समन्वय यांसारख्या विषयांवरही चर्चा होण्याची शक्यता वर्तवली जात आहे. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस हे दिल्ली दौऱ्यादरम्यान ११ जून रोजी होणाऱ्या नीती आयोगाच्या बैठकीतही सहभागी होणार आहेत. या बैठकीत देशातील विविध राज्यांच्या विकासाशी संबंधित महत्त्वाच्या विषयांवर

चर्चा अपेक्षित आहे. राज्यांच्या विकास आराखड्यांपासून ते पायाभूत सुविधा, कृषी, उद्योग, गुंतवणूक, राजगारनिर्मिती आणि शाश्वत विकास यांसारख्या मुद्द्यांवर या बैठकीत विचारविनिमय होणार आहे. महाराष्ट्राच्या विकासाशी संबंधित विविध प्रस्ताव आणि प्राधान्यक्रम मुख्यमंत्री फडणवीस या बैठकीत मांडण्याची शक्यता आहे. मुख्यमंत्री फडणवीस यांचा हा दिल्ली दौरा राजकीय आणि प्रशासकीय अशा दोन्ही दृष्टिकोनातून महत्त्वाचा मानला जात आहे. एकीकडे एनडीएच्या बैठकीत राष्ट्रीय राजकारणाच्या आगामी दिशा ठरणार आहेत, तर दुसरीकडे नीती आयोगाच्या बैठकीत महाराष्ट्राच्या विकास प्रकल्पांबाबत केंद्राशी समन्वय साधण्याची संधी राज्य सरकारला मिळणार आहे. त्यामुळे या दोन दिवसांच्या दौऱ्याकडे राज्यातील राजकीय वर्तुळासह प्रशासकीय यंत्रणेचेही लक्ष लागले आहे. मुख्यमंत्री दिल्लीतील बैठका पूर्ण करून पुढील दोन दिवसांत मुंबईत परतणार असल्याची माहिती सूत्रांनी दिली आहे.

'१५ - २० कोटींना मॅनेज' : यशोमतींचा देशमुखांवर आरोप

अमरावती : राज्यात सध्या सुरू असलेल्या विधान परिषद निवडणुकीच्या रणधुमाळीत विरोधकांकडून मोठ्या प्रमाणात घोडेबाजाराचे आरोप होत असतानाच, काँग्रेसच्या नेत्या यशोमती ठाकूर यांनी आपल्याच पक्षाच्या उमेदवारावर गंभीर आरोप करून खळबळ उडवून दिली आहे. अमरावती स्थानिक स्वराज्य संस्था निवडणुकीतील काँग्रेसचे उमेदवार हर्षजित देशमुख हे कोट्यवधी रुपये घेऊन 'मॅनेज' होत असल्याचा खळबळजनक दावा ठाकूर यांनी केल्यामुळे या निवडणुकीतील राजकीय वातावरण अधिकच तापले आहे. अमरावती विधान परिषद निवडणुकीतील काँग्रेसचे उमेदवार हर्षजित देशमुख हे अचानक गायब झाल्याची चर्चा रंगली होती, मात्र ते सध्या नागपुरातील एका खाजगी रुग्णालयात उपचार घेत असल्याचे समोर आले आहे. यावर स्वतः देशमुख यांनी स्पष्टीकरण देताना सांगितले की,

आपण निवडणुकीतून माघार घेतली नसून आपल्यावर कोणाचाही दबाव नाही. केवळ प्रकृती ठीक नसल्यामुळे आपण रुग्णालयात दाखल आहोत आणि आपला सर्वांशी संपर्क सुरू आहे. दरम्यान, आज त्यांच्यावर अँजिओप्लास्टी शस्त्रक्रिया केली जाणार असल्याची माहिती मिळाली आहे. अमरावती स्थानिक स्वराज्य संस्था निवडणुकीतील काँग्रेसचे उमेदवार हर्षजित देशमुख हे १५ ते २० कोटी रुपये घेऊन 'मॅनेज' झाल्याची चर्चा असून, हा प्रकार अत्यंत संतापजनक असल्याचा गंभीर आरोप काँग्रेस नेत्या यशोमती ठाकूर यांनी केला आहे. देशमुख हे सध्या एका खाजगी रुग्णालयाच्या आयसीयूमध्ये दाखल असून तिथूनच माध्यमांना मुलाखती देत असल्याचे समजल्याने ठाकूर यांनी या संपूर्ण प्रकारावर तीव्र संताप व्यक्त केला आहे. यशोमती ठाकूर पुढे म्हणाल्या, या निवडणुकीत कोट्यवधी रुपयांचा व्यवहार झाला असे मला कळले आहे. कोट्यवधी रूपायांचा व्यवहार होत असेल व एवढी कॅश इकडच्या तिकडे होत असेल तर मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस काय करत आहेत? असा सवाल ठाकूर यांनी उपस्थित केला. तसेच हेमंत पाटील जे म्हणत आहे त्यांची गोष्ट खरी आहे, ही निवडणूक सामान्य कार्यकर्त्यांची राहिलेली नाही, संपूर्ण घोडेबाजार होत असून ही निवडणूक करपट होत आहे, याचा आम्ही निषेध करतो.

मराठा आंदोलनावरून जरांगे आक्रमक; फडणवीस-विखेंना थेट इशारा

बीड : मराठा आरक्षण आणि कुणबी प्रमाणपत्रांच्या वाटपाच्या प्रश्नावरून मराठा आंदोलनाचे नेते मनोज जरांगे पाटील यांनी राज्य सरकारवर पुन्हा एकदा जोरदार हल्लाबोल केला आहे. सरकारकडून वारंवार आश्वासने दिली जातात, मात्र प्रत्यक्षात निर्णय घेतले जात नाहीत, असा आरोप करत त्यांनी मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस आणि महसूल मंत्री राधाकृष्ण विखे-पाटील यांना थेट इशारा दिला आहे. "आम्ही वारंवार आंदोलन करायचं आणि सरकारने आम्हाला हलक्यात घ्यायचं, असे असेल तर मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस आणि राधाकृष्ण विखे-पाटील यांना पुढचा काळ जड जाईल," असे जरांगे पाटील यांनी बीड येथे माध्यमांशी बोलताना म्हटले.

जरांगे पाटील म्हणाले की, मराठा समाजाला आरक्षण देण्याबाबत सरकारकडून सातत्याने टाळाटाळ केली जात आहे. "मराठा समाजाचा वारंवार अवमान केला जात आहे. हे असेच सुरू राहिले तर २०२९ च्या निवडणुकीत मराठा समाज त्याचा हिशेब चुकता करेल. समाजाचा अवमान करणाऱ्यांना जनता धडा शिकवेल," असा इशाराही त्यांनी दिला. त्यांनी सरकारला थेट सवाल करत म्हटले की, "हैदराबाद गॅझेटमधील नोंदी उपलब्ध आहेत, ऐतिहासिक पुरावे आहेत, तरीही आरक्षण का दिले जात नाही? तुम्ही नेमके कुणाला घाबरून हे करत आहात?" मराठा आणि ओबीसी समाजामध्ये निर्माण होत असलेल्या वादावरही जरांगे पाटील यांनी भाष्य केले.

"आम्ही ओबीसी समाजाचे आरक्षण कमी करून आम्हाला द्या, असे कधीच म्हणालो नाही. आम्ही आमच्या हक्काचे आरक्षण मागत आहोत. आमच्या नोंदी असतील तर आम्हाला आरक्षण देण्यात अडचण काय?" असा प्रश्न त्यांनी उपस्थित केला. त्यांनी दावा केला की, बीड जिल्ह्यातील वडवणी तालुक्यात मराठा समाजाच्या कुणबी नोंदी सापडल्या होत्या. मात्र काही अधिकाऱ्यांनी त्या नोंदी हटवल्याचा आरोप त्यांनी केला. जरांगे पाटील यांनी प्रशासनावर गंभीर आरोप करत म्हटले की, "वडवणीतील तहसीलदार आणि उपविभागीय अधिकाऱ्यांनी नोंदी हटवल्या आहेत. नोंदी हटवण्याचा अधिकार त्यांना कोणी दिला? याची चौकशी झाली पाहिजे."

प्रतिनिधी नेमणे आहे

महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहेत. तालुक्यातील राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक तसेच शैक्षणिक क्षेत्राची माहिती असणाऱ्यास प्राधान्य ! इच्छुकांनी आपला अल्पपरिचय (बायोडाटा) ७५८८००५००२ या नंबरवर Whatsup करावा. दे. महाराष्ट्र जनशक्ती हे महाराष्ट्रातील मराठी भाषेत वाचले जाणारे प्रमुख ई-दैनिक आहे. आपल्या व्यवसायाची जाहिरात करून व्यवसायवृद्धी करा.

छत्रपती संभाजीनगरात मुलाकडून वडिलांची हत्या आरोपी फरार

छत्रपती संभाजीनगर : छत्रपती संभाजीनगरात पोटच्या मुलानेच वडिलांचा जीव घेतल्याचा प्रकार बाबर कॉलनीत मंगळवारी (९ जून) घडला. मती शेख असे मृताचे नाव आहे. संशयित आरोपी मुलगा अजीऊल शेख (१९) हा पसार असून, त्याच्या शोधासाठी पथके रवाना झाल्याचे जिनसी ठाण्याचे निरीक्षक शिवाजी बुधवंत यांनी सांगितले. मूळ प. बंगालचे मती शेख हे मुलगा शाहीन, अजीऊल शेख (१९) यांच्यासह बाबर कॉलनीत भाड्याने राहत होते. ते बेकरीत मजुरी करत. सोमवारी रात्री सोबत जेवण करून ते झोपले. मंगळवारी सकाळी ७ वाजता मुलगा शाहीन उठून बाथरूममध्ये गेला. त्या वेळी वडील झोपलेले व भाऊ पलंगावर बसलेला होता. मात्र, १५ मिनिटांत शाहीन बाहेर आला, तेव्हा वडील रक्ताच्या थारोळ्यात पडलेले दिसले. भावाने वडिलांच्या डोक्यात लाकडी दांडा मारल्याचा शाहीनला संशय आहे. जखमी मती शेख यांना रुग्णालयात नेले असता डॉक्टरांनी त्यांना मृत घोषित केले. शहरात घडलेल्या दुसऱ्या घटनेत जुना बायजीपुरा भागात माशांचे दुकान लावण्याच्या कारणावरून दोन तरुणांनी एका व्यावसायिकावर हॉकी स्टीकने प्राणघातक हल्ला केला.

शनिवारी (६ जून) रात्री हा प्रकार घडला. याप्रकरणी माजेद व अक्रम या दोघांविरुद्ध जिनसी पोलिस ठाण्यात गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. दोघेही फरार आहेत. शाहरुख शकील खान (३०) हा जखमी तरुण आहे. ऑटोचालक युसूफ खान रऊफ खान यांनी जिनसी पोलिस ठाण्यात तक्रार दिली आहे. युसूफ खान यांचा पुतण्या शाहरुख शकील खान हा मशिदीसमोरील कब्रस्तानाच्या भितीजवळ, रस्त्यालगत मासे विक्रीचा व्यवसाय करतो. तिथे दोन तरुण शाहरुखसोबत मासे विक्रीचे दुकान लावण्याच्या कारणावरून भांडण करत असल्याचे दिसले. त्या वेळी युसूफ खान आणि परिसरातील नागरिकांनी आरोपींना समजावून सांगण्याचा प्रयत्न केला. मात्र त्यांनी शिवीगाळ केली. त्यांनी मारहाण सुरू केली. दोन्ही आरोपींनी हॉकी स्टीकने शाहरुखच्या डोक्यावर जोरदार प्रहार केला. त्याचे डोके फुटले. पुतण्याला वाचवण्यासाठी मध्यस्थी करणाऱ्या युसूफ खान यांच्या डाव्या हातावर आणि पायावरही हॉकी स्टीकने हल्ला करण्यात आला. त्याला तत्काळ उपचारासाठी घाटी रुग्णालयात दाखल केले. पुढील उपचारासाठी त्याला ट्रॉमा केंद्र सेंटरमध्ये दाखल केले. जुना बायजीपुरा आणि जिनसी परिसरात रस्त्यालगत बेकायदेशीरपणे गाड्या लावणे, दुकाने थाटणे, अनधिकृत व्यवसाय सुरू करण्याचे प्रमाण प्रचंड वाढले आहे. या रस्त्यांवरील अतिक्रमणामुळे वाहतुकीची कोंडी होते. जागा पकडण्यावरून गंभीर वाद होत आहेत. गाड्या लावण्यावरूनही वाद होत आहेत. विशेष म्हणजे या वाढत्या अतिक्रमणांकडे आणि रस्त्यांवरील बेकायदेशीर बाजारांकडे मनपा प्रशासनाचे

पूर्णपणे दुर्लक्ष होत आहे. शहरातील कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न गंभीर बनत चालला आहे. वाळूजमधील ओ.एसिस चौकात 'ड्रॅक अँड ड्राइव्ह' कारवाईदरम्यान मद्यधुंद दुचाकीस्वाराने पोलिस निरीक्षकाची कॉलर पकडून मारहाण केली. ८ जून रोजी घडलेल्या या प्रकाराचा व्हिडिओ सोशल मीडियावर व्हायरल झाला आहे. कृष्णा गोरे असे आरोपीचे आहे. वाहतूक शाखेचे अंमलदार विकास गुमलाडू यांनी दिलेल्या फिर्यादीनुसार, ८ जून रोजी ओ.एसिस चौकात रात्री नऊच्या सुमारास पोलिसांनी एक दुचाकी (एमएच २० एफव्ही ४७६९) थांबवली. ब्रेथ अॅनालायझरद्वारे तपासणी केली असता, दुचाकीचालक गोरे याने अतिमद्यपान केल्याचे निष्पन्न झाले. पोलिसांनी दुचाकी जप्त करून चौकीकडे नेण्यास सुरुवात केली. त्या वेळी आरोपी गोरे याने आरडाओरडा करत पोलिसांकडून जबरदस्तीने दुचाकीची किल्ली घेतली. त्यानंतर तो निरीक्षक राजेश यादव यांच्या अंगावर धावून गेला. त्याने त्यांना जोरदार धक्का देऊन खाली पाडले. त्यांची कॉलर पकडली आणि मारहाण केली. यादव यांच्या पायाला आणि हाताला दुखापत झाली आहे. 'तुमचा व्हिडिओ व्हायरल करून नोकऱ्या घालवतो,' अशी धमकी आरोपी कृष्णा त्र्यंबक गोरे आणि त्याच्यासोबत असलेल्या इतर दोघांनी दिली. या प्रकरणी शासकीय कामात अडथळा आणणे, पोलिसांवर हल्ला करणे आणि मारहाण केल्याप्रकरणी गुन्हा दाखल करण्यात आला असून, पुढील तपास उपनिरीक्षक विनोद अबूज करत आहेत.

प्रा. डॉ. हेमंत वर्मा यांचा स्तुत्य उपक्रम

जालना (प्रा डॉ राजेंद्र सोनवणे) : जे ई एस महाविद्यालय येथील क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. हेमंत वर्मा यांच्यातर्फे उन्हात

करणाऱ्या व पावसाळ्याच्या आगमनापूर्वी जेईएस महाविद्यालय जालना येथे छत्र्यांचे सेक्युरिटी गार्डला वाटप करण्यात आले. यावेळी प्रा डॉ

राजेंद्र सोनवणे, श्री घनश्याम मोदानी आदी उपस्थित होते. या अभिनव उपक्रमाबद्दल जालना शहरात प्रा डॉ हेमंत वर्मा यांचे सर्वत्र कौतुक होत आहे.

तिफणीची करामत

रोहिणीच्या नक्षत्रात, बाप वखर हाकतो. काडी काडी वेचुनिया, कुडा पेटून टाकतो. १

सुताराच्या घरी थेट, बाप जाऊन बसतो. तिफणीच्या मागे मागे, सदा कंबर कसतो. २

मशागत झाल्यावर, बाप ओलावा हेरतो. तिफणीने शेतामध्ये बाप बियाणे पेरतो. ३

धारा मृगाच्या पडता, बाप पेरणी करतो. बळीराजा आनंदाने, ओटी शेतीचे भरतो. ४

तीन फणांची तिफण, बिया खोलात टाकतो. तिफणीच्या मागे मागे, बाप बैलांना हाकतो. ५

तिफणीची करामत, बिया समांतर पडे. बिया टारारुन येता, शेती नवलच घडे. ६

सीताफळ

कच्चे सीताफळ गवतात झाकून ठेवू काही दिवसांनी पिकल्यावर खाऊ

आकाराने गोल गोल हिरवा हिरवा रंग आतमध्ये शुभ्र गाभा खवले युक्त अंग

बिया चोखतांना आनंद होतो खूप पोटात मगस गल्यावर अंगी येते हुरूप

आजारी माणसाने खावी सीताफळ प्रतिकारशक्ती वाढून अंगी येते बळ

पिकलेली सीताफळ पौष्टिक गुणकारी पोटाशियम, कॅल्शियमची कमतरता दूर करी

- रवींद्र चालीकवार
मु.पो.ता.महागाव
जि.यवतमाळ
मो.९०११५५९१०६

नागेश बोंतेवाड,
छत्रपती संभाजीनगर

मराठवाड्यातील नं. १ चे डी.टी.पी. सेंटर

साहिल कॉम्प्युटर्स अँड मल्टी सर्विसेस

डी.टी.पी. जॉब वर्क

एम.फिल-पी.एच.डी. थेसिस

मराठी, हिंदी, इंग्रजी

कलर प्रिंट स्कॅनिंग

झेरोक्स

स्पायरल बायंडिंग

लॅमिनेशन

थेसिस बायंडिंग

विद्यापीठ गेट जवळ, जयसिंगपूरा, औरंगाबाद

8956362639, 8087880274, 9405109103

जाहिरात दर

- पूर्ण पान (मल्टीकलर) ५०००/-
- अर्धे पान (मल्टीकलर) ३०००/-
- पाव पान (मल्टीकलर) २०००/-
- शुभेच्छा जाहिरात ६००/-

मृगोत्सव : शेतकऱ्यांच्या पेरणीचा उत्सव

शेती व शेतकरी हा आपल्या अर्थव्यवस्थेचा महत्वाचा कणा आहे. दिवसेंदिवस शेती करणे असह्य झाले आहे. शेती व शेतकरी समाजाकडे पहाण्याचा सर्वांचाच दृष्टिकोन कमालीचा प्रदुषित आहे. शेतकरी हा आभाळाकडे डोळे लाऊन बसलेला असतो. त्याचे सारेच भवितव्य हे मृगाच्या पावसावर अवलंबून असते. मृग साधला तर त्याचा आनंद गावाशिवाराला होत असतो. महाराष्ट्रातल्या शेतकऱ्यांसाठी मृग नक्षत्र हा सणासारखा आहे. हा काळ पेरणीची सुरुवात दर्शवतो. ज्येष्ठ संपताना आणि आषाढ सुरू होताना मृग नक्षत्र येते. साधारण ७ जून ते २१ जून हा मृगाचा काळ असतो. मृगाचा पाऊस पडला की शेतकरी पेरणीला लागतो. म्हणूनच मृग म्हणजे शेतकऱ्यांच्या जगण्याचा उत्सव आहे. मृग म्हणजे काय आणि का महत्त्वाचा भारतीय पंचांगानुसार २७ नक्षत्रांपैकी पाचवे नक्षत्र मृग किंवा मृगशीर्ष आहे. सूर्य मृग नक्षत्रात आला की महाराष्ट्रात मान्सून सुरू होतो. शेतकऱ्यांची म्हण आहे, "मृग आला रे आला, पेरणीचा थाट झाला". कारण या पावसाने जमीन पेरणीसाठी तयार होते. मृगाच्या पावसाने जमीन ओली होते पण चिखल होत नाही. या स्थितीला 'वाफसा' म्हणतात. बियाणे रुजण्यासाठी हवा आणि ओलावा दोन्ही मिळतात. या काळात तापमान २५ ते ३० अंश सेल्सिअस असते, जे ज्वारी, बाजरी, कापूस, तूर, मूग यांसारख्या खरीप पिकांच्या उगवणीसाठी योग्य असते. जुनी म्हण आहे, "मृग पडला तर पिकेल, नाहीतर विकेल". मृगात पाऊस पडला तर पीक जोमदार येते, नाहीतर शेतकऱ्याचे नुकसान होते. शेकडो वर्षांच्या अनुभवातून शेतकऱ्यांनी ही नोंद जपून ठेवली आहे. पारंपरिक पद्धतीने मृग साजरा करतात. तसामृग हा शेतकऱ्यांसाठी

दिवाळीसारखा दिवस असतो. पेरणीच्या आधी बैलांना आंधोळ घालून शिंगे रंगवतात, गळ्यात घुंगरमाळ बांधतात. नांगर, तिफण, वखर ही अवजारे स्वच्छ करून त्यांची पूजा करतात. तिफणीच्या चाडात हळद-कुंकू वाहून मगच बियाणे टाकतात. घरातले ज्वारी, बाजरी, कापूस, तूर यांचे बियाणे सुपात घेऊन पूजा करतात. हे बियाणे म्हणजे पुढच्या वर्षाची भाकरी असते. शेतात गेल्यावर पूर्वेकडे तोंड करून सूर्य आणि भूदेवीची पूजा करतात आणि मग तिफणीत पहिली मूठ बियाणे टाकतात. पहिल्या दिवशी घरात पुरणपोळी किंवा खीर करतात. 'पेरता-पेरता गोड खावे, पीक गोड यावे' अशी श्रद्धा आहे. कवी विठ्ठल वाघ यांच्या 'तिफण' कवितेत मृगातल्या पेरणीचा उत्साह असाच दिसतो: काया मातीत मातीत तिफण चालते तिफण चालते ईज नाचते थयथय ढग ढोल वाजवते .... मृगात वीज चमकते, ढग गडगडतात. हाच निसर्गाचा ढोल-ताशा आहे. 'हिरवे स्वप्न' म्हणजे मृगात पेरलेल्या बियाण्यातून येणाऱ्या पिकाची आशा. आजचा बदल आणि तिफणचा पुढाकार हवामान बदलामुळे मृगाचा पाऊस कधी लवकर पडतो, कधी उशिरा. तरीही शेतकरी हवामान खात्याचा अंदाज पाहूनही 'मृग सुरू झाले का' हे आवर्जून पाहतो. ट्रॅक्टरने पेरणी झाली तरी पहिल्या दिवशी बैलजोडीला तिफण जुंपून दोन-तीन गुंठे पेरायची पद्धत अनेक गावांत टिकून आहे. ही परंपरा आणि श्रद्धा दोन्ही आहे. याच परंपरेला आधुनिक भान देऊन 'त्रैमासिक तिफण' यंदा तिफण मृगोत्सव साजरा करणार आहे. तिफण हे केवळ नियतकालिक नाही, ती शेती आणि शेतकऱ्यांच्या सर्जनशीलतेचं प्रतिक आहे. शेतकरी हा सर्जक आहे, कारण तो मातीत बियाणं पेरून नवं जीवन निर्माण करतो. म्हणूनच तिफणच्या दृष्टीने मृगोत्सव म्हणजे शेतकऱ्यांच्या जगण्याचा उत्सव आहे. त्यामुळेच तिफणला हा मृगोत्सव महत्त्वाचा वाटतो. या निमित्ताने शेतकरी जीवन व त्यांचे प्रश्न ऐरणीवर येतील. त्यांना आत्मभान व आत्मसन्मान देण्याचा हा एक कृषिजन संस्कृतीचा उत्सव आहे. तिफणचा मृगोत्सव कसा असेल : चौका जि. छत्रपतीनगर येथे दि. ११ जून २०२६ गेजी त्रैमासिक तिफण, भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि संशोधन परिषद आणि सुखना बचाओ जनआंदोलन संघर्ष समिती तर्फे तिफण मृगोत्सव संपन्न होत आहे. हा उत्सव बंदिस्त सभागृहात न होता थेट शेतकऱ्यांच्या बांधावर, शिवारात

साजरा होणार आहे. १. शेतकऱ्यांच्या बांधावर पूजा आणि पेरणी तिफणचे कार्यकर्ते, कवी, लेखक, कलाकार शेतकऱ्यांच्या शेतात जाणार आहेत. तिथे शेतीची अवजारे आणि बियाण्यांची प्रतिकात्मक पूजा केली जाणार आहे. त्यानंतर प्रत्यक्ष पेरणी करून मृगोत्सवाची सुरुवात होईल. यातून संदेश हाच आहे की लेखक आणि विचारवंत फक्त लिहून थांबत नाहीत, ते मातीत उतरतात. २. शेतकरी कुटुंबांचा सन्मान शेतकरी हा अन्नदाता आहे, पण त्याला कधीच जाहीर सन्मान मिळत नाही. तिफणच्या मृगोत्सवात शेतकरी आणि त्यांच्या कुटुंबांचा जाहीर सन्मान केला जाणार आहे. ज्यांनी आयुष्यभर मातीशी एकनिष्ठ राहून शेती केली, संकटातही शेती सोडली नाही, अशा कुटुंबांना पुढे आणून त्यांचा गौरव केला जाणार आहे. शेती आणि शेतकऱ्याला समाजात प्रतिष्ठा मिळाली पाहिजे, हाच यामागचा हेतू आहे. ३. शिवारात शेतकरी काव्य परिषद मृगोत्सवाच्या निमित्ताने शेतातच 'शेतकरी काव्य परिषद' प्रख्यात जनकवी सुनील डोके पोशिंदाकार यांच्या अध्यक्षतेखाली भरवली जाणार आहे. हे कवी संमेलन बंदिस्त सभागृहात न होता थेट झाडाखाली, बांधावर होणार आहे. शेतकऱ्यांचे प्रश्न, त्यांच्या वेदना, त्यांची स्वप्नं यांना वाचा फोडणारे कवी यात सहभागी होणार आहेत. त्यामध्ये ज्येष्ठ कवी व शेतकरी अशोक शेवगण, मनोज खुटे, संदिप ढाकणे, संजय खाडे, संजय घोगरे, विजयकुमार पांचाळ, वृषाली सोनवणे, आदी कवी आपले दमदार सादरीकरण करणार आहेत. कविता ही फक्त रंजनासाठी नाही, ती लढ्यासाठीच हत्यार आहे. सामाजिक प्रश्न मांडण्याचे व्यासपीठ आहे. मृगोत्सवाचा अर्थमृगोत्सव म्हणजे केवळ विधी नाही, तो शेतकऱ्यांच्या जगण्याचा उत्सव आहे. शेतकरी पेरतो तेव्हा तो फक्त बियाणं पेरत नाही, तो स्वप्नं पेरतो. 'हिरवे स्वप्न' फुलतील का, याची अनिश्चितता असूनही तो दरवर्षी पेरणी करतो. कारण त्याच्यात आशा आहे, जिद्द आहे. ४. पर्यावरण व निसर्ग विषयक प्रबोधनपर गाणी : सादर करत संत भगवान बाबा कला मंच चौका. तिफणच्या विशेषांकाचे प्रकाशनही होणार आहे. डॉ. रामचंद्र झाडे संताचा पर्यावरण व शेती विषयक विचार या विषयावर मार्गदर्शन करतील. तिफणचा हा मृगोत्सव त्या आशेलाच बळ देणारा आहे. शेतकऱ्याला एकटा पडू न देणारा आहे. जेव्हा समाज शेतकऱ्याला प्रतिष्ठा देईल,

तेव्हाच शेती टिकेल आणि गाव टिकेल. सहभागाचं आवाहन हा मृगोत्सव फक्त तिफणचा नाही, तो शेतकऱ्यांचा आहे, साहित्यिकांचा आहे, संवेदनशील माणसांचा आहे. कवी असाल तर कविता घेऊन या, लेखक असाल तर शेतकऱ्यांच्या गोष्टी ऐका, सामान्य नागरिक असाल तर एक दिवस शिवारात येऊन शेतकऱ्यांच्या कष्टाचा अनुभव घ्या. मृगाचा पाऊस पडला की शेतकरी पेरतो. तिफणचा मृगोत्सव पडला की समाज जागा होतो. शेतकऱ्यांच्या बांधावर जाऊन त्याला सन्मान देणं, त्याच्या प्रश्नांना वाचा फोडणं, हेच खरं सृजन आहे. मृगाच्या पावसाने शेतात हिरवळ फुलावी, विहिरी-तलाव भरावेत आणि शेतकऱ्यांच्या घरात समाधान यावे, हीच मृगाची प्रार्थना आहे. हाच या तिफण मृगोत्सवाचा महत्त्वाचा उद्देश आहे. ईथला भूमिपूत्र सतत अस्मानी तर कधी सुलतानी संकटाचा बळी ठरतो आहे. वाढती महागाई, शोषण, जातीयवाद, सामाजिक विषमता आणि अन्याय अत्याचार, त यामुळे तो हवालदिल आहे. दुष्काळ हा तर त्याच्या पाचवीलाच पुंजलेला आहे. त्याचे हे दुःख भोग जगासमोर यावेत. त्यांना वर्तमान प्रश्नांचे भान यावे, तो संघटीत व्हावा आणि त्यांच्या जिज्जनात नव चैतन्य व नव आशावाद निर्माण होऊन त्यांचं जगणं अधिक समृद्ध व्हावं ! यासाठीच समस्त कृषी संस्कृती आणि श्रमिक, कष्टकरी, वंचितांच्या प्रश्नांना वाचा फोडावी, सामाजिक समता व परिवर्तनाची चळवळ गतिमान व्हावी. शेतकरी समाजाला सांस्कृतिक भान यावे, नागरी समाज आणि शासन व प्रशासनाने त्यांना सन्मान बहाल करून त्यांचे म्हणणे समजून घ्यावे, यासाठीचा हा एल्गार आहे. आम्ही सारेच किसानपूत्र या लढाईचे सैनिक आहोत. मृगोत्सव हे निमित्त आहे. हा चौका शिवारातील शेतकऱ्यांचा एल्गार महाराष्ट्राच्या गावाशिवारात पोहचून शेतकरी स्वातंत्र्यांच्या नव्या लढाईला बळ मिळेल असा आम्हास सार्थ विश्वास आहे. त्यासाठीच या ऐतिहासिक क्षणांचे साक्षीदार व्हा ! शेतकरी मायबापांच्या सामाजिक न्यायाच्या लढाईचे क्रियाशील भागीदार व्हा ! शेतकऱ्यांसाठी केवळ आता रडून चालणार नाही तर आता लढण्याची वेळ आली आहे. या लढ्याचे नेतृत्व आता कवी - लेखकांनी करावे तरच शेतकरी समाजाला न्याय मिळेल.

डॉ. शिवाजी हुसेसंपादक,
तिफण तथा संयोजक,
तिफण मृगोत्सव - २०२६

मराठवाड्यातील नं. १ चे डी.टी.पी. सेंटर

साहिल कॉम्प्युटर्स अँड मल्टी सर्विसेस

डी.टी.पी. जॉब वर्क

एम.फिल-पी.एच.डी. थॅसिस

मराठी, हिंदी, इंग्रजी

कलर प्रिंट स्कॅनिंग

झेरॉक्स

स्पायरल बायंडिंग

लॅमिनेशन

थॅसिस बायंडिंग

विद्यापीठ गेट जवळ, जयसिंगपूरा, औरंगाबाद

8956362639, 8087880274, 9405109103

प्रतिनिधी नेमणे आहे

महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहेत. तालुक्यातील राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक तसेच शैक्षणिक क्षेत्राची माहिती असणाऱ्यास प्राधान्य! इच्छुकांनी आपला अल्पपरिचय (बायोडाटा) ७५८८००५००२ या नंबरवर Whatsup करावा.

खेळ : आनंद आणि विकासाचा उत्सव- डॉ. राजेंद्र बगाटे

दि. ११ जून हा दिवस संपूर्ण जगभरात 'आंतरराष्ट्रीय खेळ दिन' म्हणून साजरा केला जातो. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या महासभेने २०२४ मध्ये या दिवसाला अधिकृत मान्यता देत खेळाच्या माध्यमातून बालकांच्या सर्वांगीण विकासाला चालना देण्याचा महत्त्वपूर्ण संदेश दिला. खेळ ही केवळ करमणूक नसून ती बालकांच्या शारीरिक, मानसिक, भावनिक आणि सामाजिक विकासाची एक अत्यावश्यक प्रक्रिया आहे. आजच्या वेगवान, स्पर्धात्मक आणि तंत्रज्ञानप्रधान युगात खेळाचे महत्त्व अधिक अधोरेखित झाले आहे. बालकांच्या जीवनातील आनंद, कल्पनाशक्ती, सर्जनशीलता आणि आत्मविश्वास वाढविण्यासाठी खेळाची आवश्यकता आहे. त्यामुळे आंतरराष्ट्रीय खेळ दिन हा केवळ एक औपचारिक दिवस नसून मानवी विकासाच्या मूलभूत हक्कांचा आणि मूल्यांचा गौरव करणारा दिवस आहे. खेळ हा प्रत्येक बालकाचा जन्मसिद्ध हक्क आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या बालहक्क करारातील कलम ३१ नुसार प्रत्येक बालकाला विश्रांती, खेळ, मनोरंजन आणि सांस्कृतिक जीवनात सहभागी होण्याचा अधिकार आहे. तथापि, जगातील अनेक बालके गरिबी, युद्धस्थिती, बालमजुरी, शिक्षणातील असमानता, सुरक्षित खेळाच्या जागांचा अभाव आणि सामाजिक विषमता यांमुळे या हक्कापासून वंचित राहत आहेत. वाढते शहरीकरण आणि तंत्रज्ञानाचा अतिरेक यामुळेही बालकांच्या खेळण्याच्या संधी कमी होत आहेत. या पार्श्वभूमीवर आंतरराष्ट्रीय खेळ दिन समाजाला खेळाच्या हक्काची आठवण करून देतो आणि बालकांना सुरक्षित, मुक्त आणि सर्वसमावेशक वातावरण उपलब्ध करून देण्याचे आवाहन करतो. बालकांच्या शारीरिक विकासात खेळाचे योगदान अनन्यसाधारण आहे. धावणे, उड्या मारणे, सायकल चालविणे, पोहणे, चेंडूचे विविध खेळ आणि इतर शारीरिक हालचालींमुळे स्नायू बळकट होतात, शरीरातील समन्वय वाढतो आणि आरोग्य उत्तम राहते. नियमित खेळामुळे लडपणा, मधुमेह, हृदयरोग यांसारख्या जीवनशैलीशी संबंधित समस्यांचा धोका कमी होतो. लहानपणापासून सक्रिय जीवनशैलीची सवय लागल्यास निरोगी भवितव्याची पायाभरणी होते. सध्याच्या काळात मोबाइल, दूरदर्शन आणि संगणकासमोर वाढता वेळ घालवल्यामुळे मुलांच्या शारीरिक हालचालींमध्ये घट होत आहे. परिणामी आरोग्याशी संबंधित विविध समस्या निर्माण होत आहेत. त्यामुळे मैदानी खेळांना प्रोत्साहन देणे ही काळाची गरज आहे. खेळ मानसिक आरोग्याच्या दृष्टीनेही तितकाच महत्त्वाचा आहे. खेळताना मुलांमध्ये आनंद, उत्साह आणि समाधानाची भावना निर्माण होते. विविध परिस्थितींना सामोरे जाताना समस्या सोडविण्याची क्षमता, निर्णयक्षमता आणि विचारशक्ती विकसित होते. जिकण्याचा

आनंद आणि पराभवाचा स्वीकार या दोन्ही अनुभवांमधून मुलांमध्ये मानसिक स्थैर्य निर्माण होते. आज अनेक मुले अभ्यासाचा ताण, स्पर्धेचे दडपण आणि सामाजिक अपेक्षांमुळे मानसिक तणावाचा सामना करत आहेत. अशा परिस्थितीत खेळ हा तणावमुक्तीचा प्रभावी मार्ग ठरतो. खेळामुळे आत्मविश्वास वाढतो आणि जीवनातील आव्हानांना सकारात्मकतेने सामोरे जाण्याची तयारी होते. भावनिक विकासाच्या प्रक्रियेतही खेळ महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतो. मुलांना आपल्या भावना व्यक्त करण्यासाठी खेळ नैसर्गिक माध्यम उपलब्ध करून देतो. खेळातील विविध अनुभवांमुळे संयम, सहनशीलता आणि आत्मनिर्भरता विकसित होते. संघातील इतर सदस्यांशी जुळवून घेताना परस्पर सहकार्याची भावना निर्माण होते. इतरांच्या भावनांचा आदर करणे आणि सामूहिक यशासाठी प्रयत्न करणे यांसारखे गुण खेळातून सहज आत्मसात होतात. त्यामुळे भावनिक परिपक्वतेच्या दृष्टीने खेळाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. सामाजिक विकासात खेळाचे योगदान अत्यंत मोलाचे आहे. खेळ विविध पार्श्वभूमीच्या व्यक्तींना एकत्र आणतो. मैदानावर जात, धर्म, भाषा किंवा आर्थिक स्थिती यांपेक्षा खेळाडू म्हणून प्रत्येकाची ओळख महत्त्वाची ठरते. संघभावना, नेतृत्व, शिस्त, परस्पर आदर आणि सामूहिक जबाबदारीची भावना खेळातून विकसित होते. समाजातील विविध घटकांमध्ये एकात्मता निर्माण करण्याची ताकद खेळामध्ये आहे. त्यामुळे सामाजिक सलोखा आणि बंधुभाव वृद्धिंगत होण्यास मदत होते. भारतीय संस्कृतीमध्ये खेळांना प्राचीन परंपरा लाभली आहे. कबड्डी, खो-खो, विटीदांडू, कुस्ती, मल्लखांब यांसारख्या पारंपरिक खेळांनी अनेक पिढ्यांचे बालपण समृद्ध केले आहे. हे खेळ शारीरिक तंदुरुस्तीबरोबरच चपळता, धैर्य आणि सामूहिक सहभागी भावना विकसित करतात. मात्र, आधुनिक जीवनशैली आणि बदलत्या सामाजिक परिस्थितीमुळे या खेळांचे प्रमाण घटत चालले आहे. खेळण्यासाठी मोकळ्या जागांचा अभाव, अभ्यासाचा वाढता ताण आणि डिजिटल साधनांचे आकर्षण यांमुळे मुलांचे मैदानी खेळांकडे दुर्लक्ष होत आहे. त्यामुळे पारंपरिक खेळांचे जतन आणि संवर्धन करण्याची गरज निर्माण झाली आहे. तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे डिजिटल खेळांचा प्रसार मोठ्या प्रमाणावर झाला आहे. काही शैक्षणिक आणि बौद्धिक खेळ मुलांच्या ज्ञानवृद्धीसाठी उपयुक्त ठरू शकतात; मात्र डिजिटल खेळांचा अतिरेक शारीरिक आणि मानसिक आरोग्यावर विपरीत परिणाम करू शकतो. स्क्रीनसमोर जास्त वेळ घालवल्यामुळे डोळ्यांचे विकार, झोपेच्या समस्या, एकाग्रतेचा अभाव आणि सामाजिक संवादात घट यांसारख्या समस्या उद्भवू शकतात. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा संतुलित वापर करून मुलांना मैदानी खेळांसाठी प्रोत्साहित करणे आवश्यक आहे. शाळा आणि शैक्षणिक संस्थांची भूमिका या संदर्भात अत्यंत महत्त्वाची आहे. अनेकदा परीक्षाकेंद्रित शिक्षणपद्धतीमुळे खेळाला दुय्यम स्थान दिले जाते. परिणामी विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या संधी मर्यादित होतात. खेळ हा शिक्षणाचा अविभाज्य भाग मानून शाळांमध्ये पुरेशा सुविधा उपलब्ध करून देणे आवश्यक आहे. प्रशिक्षित क्रीडाशिक्षकांची नियुक्ती, विविध खेळांचे प्रशिक्षण आणि विद्यार्थ्यांच्या आवडीनुसार उपक्रमांची आखणी यांमुळे खेळ संस्कृतीला चालना मिळू शकते. शिक्षण आणि खेळ यांचा समतोल राखल्यास विद्यार्थी अधिक सक्षम, आत्मविश्वासू आणि जबाबदार नागरिक बनू शकतात. पालकांची

मानसिकता बदलणेही तितकेच आवश्यक आहे. अनेक पालक मुलांच्या शैक्षणिक यशाला प्राधान्य देऊन खेळाला वेळेचा अपव्यय समजतात. मात्र, खेळ हा मुलांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी अत्यावश्यक आहे. पालकांनी मुलांना खेळण्यासाठी वेळ उपलब्ध करून देणे, त्यांच्या आवडी-निवडी समजून घेणे आणि विजय-पराजयाकडे सकारात्मक दृष्टीने पाहण्यास प्रोत्साहित करणे आवश्यक आहे. मुलांसोबत खेळात सहभागी झाल्यास कौटुंबिक नातेसंबंध अधिक दृढ होऊ शकतात. लिंगभाव समानतेच्या दृष्टीने खेळाचे महत्त्व विशेष आहे. अनेक ठिकाणी मुलींच्या खेळातील सहभागावर विविध सामाजिक बंधने असतात. सुरक्षिततेचा अभाव, सुविधांची कमतरता आणि रूढीवादी विचारसरणी यांमुळे मुलींना खेळाच्या समान संधी मिळत नाहीत. मात्र, खेळामुळे मुलींमध्ये आत्मविश्वास वाढतो, नेतृत्वगुण विकसित होतात आणि सक्षमीकरणाची प्रक्रिया वेगाने घडते. त्यामुळे मुला-मुलींना समान संधी उपलब्ध करून देणे ही समाजाची जबाबदारी आहे. दिव्यांग व्यक्तींसाठी खेळ हे सामाजिक समावेशनाचे प्रभावी माध्यम आहे. त्यांच्या क्षमतांनुसार तयार केलेले खेळ आत्मविश्वास वाढविण्यास मदत करतात. पॅरालिंपिक स्पर्धांमधील खेळाडूंची कामगिरी ही प्रेरणादायी आहे. दिव्यांग मुलांना खेळाच्या समान संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी समाजाने आवश्यक सुविधा आणि सकारात्मक दृष्टिकोन स्वीकारणे आवश्यक आहे. खेळ हा शांतता आणि सामाजिक ऐक्य निर्माण करणारा महत्त्वपूर्ण घटक आहे. संघर्षग्रस्त भागांमध्येही खेळाच्या माध्यमातून संवाद आणि विश्वास निर्माण करण्याचे प्रयत्न केले जातात. विविध संस्कृतीतील लोकांना एकत्र आणण्याची क्षमता खेळामध्ये आहे. त्यामुळे जागतिक शांतता आणि बंधुभाव वाढास लागण्यास मदत होते. संयुक्त राष्ट्रसंघाने शाश्वत विकास उद्दिष्टांच्या पूर्ततेमध्ये खेळाचे महत्त्व अधोरेखित केले आहे. आरोग्य, शिक्षण, लिंगसमानता आणि सामाजिक समावेशन यांसारख्या उद्दिष्टांच्या दिशेने खेळ प्रभावी योगदान देऊ शकतो. भारतामध्ये क्रीडा क्षेत्रात गेल्या काही दशकांत उल्लेखनीय प्रगती झाली आहे. विविध आंतरराष्ट्रीय स्पर्धांमध्ये भारतीय खेळाडूंनी देशाचा गौरव वाढविला आहे. शासनाच्या विविध योजनांद्वारे क्रीडा क्षेत्राला प्रोत्साहन दिले जात आहे. 'खेळो इंडिया' सारख्या उपक्रमांमुळे तळागाळातील प्रतिभेला संधी उपलब्ध होत आहे. तथापि, ग्रामीण भागातील अपुऱ्या सुविधा, प्रशिक्षकांची कमतरता आणि आर्थिक अडचणी यांसारखी आव्हाने अद्यापही कायम आहेत. त्यामुळे सर्व स्तरांवर क्रीडा सुविधांचा विकास करणे आवश्यक आहे. आंतरराष्ट्रीय खेळ दिनाच्या निमित्ताने आपण खेळाकडे नव्या दृष्टीकोनातून पाहण्याची गरज आहे. खेळ हा केवळ स्पर्धा जिकण्याचे साधन नसून जीवनमूल्ये विकसित करणारी प्रक्रिया आहे. प्रामाणिकपणा, शिस्त, संघभावना, चिकाटी आणि नेतृत्व यांसारखे गुण खेळातून विकसित होतात. प्रत्येक बालकाला सुरक्षित आणि आनंददायी वातावरणात खेळण्याची संधी मिळणे आवश्यक आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्था, शाळा, स्वयंसेवी संस्था, पालक आणि समाज यांनी एकत्रितपणे खेळपूरक वातावरण निर्माण करण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. शहरीकरणाच्या वाढत्या प्रक्रियेमुळे खेळाच्या मैदानांची संख्या कमी होत आहे. उंच इमारती, वाहतुकीची समस्या आणि सार्वजनिक जागांचा अभाव यांमुळे मुलांच्या खेळण्याच्या संधी मर्यादित होत आहेत. त्यामुळे शहरांच्या नियोजनामध्ये

खेळाच्या मैदानांना आणि उद्यानांना प्राधान्य देणे आवश्यक आहे. सुरक्षित आणि सुलभ सार्वजनिक जागा निर्माण झाल्यास बालकांच्या सर्वांगीण विकासाला चालना मिळेल. प्रौढ व्यक्तींसाठीही खेळाचे महत्त्व कमी नाही. नियमित व्यायाम, मनोरंजनात्मक क्रीडा आणि शारीरिक उपक्रम यांमुळे तणाव कमी होतो, सामाजिक संबंध दृढ होतात आणि जीवनमान सुधारते. आजच्या धकाधकीच्या जीवनात निरोगी राहण्यासाठी खेळाची गरज अधिक वाढली आहे. त्यामुळे खेळ ही केवळ बालपणापुरती मर्यादित बाब नसून जीवनाच्या प्रत्येक टप्प्यात महत्त्वपूर्ण ठरते. आंतरराष्ट्रीय खेळ दिन हा प्रत्येकाला बालपणातील आनंदाची आठवण करून देणारा दिवस आहे. मातीमध्ये खेळण्याचा आनंद, मित्रांसोबत धावण्याची उत्सुकता, संघाने जिंकलेल्या सामन्याचे समाधान आणि पराभवानंतर पुन्हा उभे राहण्याची जिद्द हे सर्व अनुभव जीवन समृद्ध करतात. खेळ माणसाला अधिक संवेदनशील, सहकार्यशील आणि सकारात्मक बनवतो. आजच्या काळात मुलांना खेळासाठी वेळ आणि जागा उपलब्ध करून देणे ही एक सामाजिक जबाबदारी बनली आहे. अभ्यास, स्पर्धा आणि तंत्रज्ञानाच्या प्रभावामध्ये बालपण हरवू नये यासाठी प्रत्येकाने प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. खेळ हा मुलांच्या आनंदाचा, आरोग्याचा आणि विकासाचा अविभाज्य भाग आहे. म्हणूनच प्रत्येक बालकाला मुक्तपणे खेळण्याचा अधिकार मिळावा आणि त्या अधिकाराचे संरक्षण व्हावे, यासाठी समाजाने सजग राहणे गरजेचे आहे. आंतरराष्ट्रीय खेळ दिन आपल्याला एक महत्त्वाचा संदेश देतो की खेळ ही चैनीची गोष्ट नसून मानवी विकासाची मूलभूत गरज आहे. खेळामधून निर्माण होणारा आनंद, आत्मविश्वास, मैत्री, शिस्त आणि सहकार्याची भावना समाजाला अधिक सुदृढ बनवते. त्यामुळे बालकांपासून प्रौढांपर्यंत प्रत्येकाने आपल्या जीवनात खेळासाठी स्थान निर्माण केले पाहिजे. खेळ म्हणजे जीवनातील उत्साहाचा झरा, सर्जनशीलतेचा अविष्कार आणि आरोग्यपूर्ण समाजाच्या निर्मितीचे प्रभावी साधन होय. आंतरराष्ट्रीय खेळ दिनाच्या निमित्ताने आपण प्रत्येक बालकाच्या खेळण्याच्या हक्काचा आदर करूया, मैदाने जपूया, खेळ संस्कृतीला प्रोत्साहन देऊया आणि निरोगी, आनंदी, समावेशक समाज घडविण्याच्या दिशेने वाटचाल करूया. कारण खेळ ही केवळ विरंगुळ्याची कृती नाही; ती मानवतेचा उत्सव आहे, आनंदाचा श्वास आहे आणि उज्वल भविष्याची आशादायी सुरुवात आहे.

डॉ. राजेंद्र बगाटे
(लेखक, समाजशास्त्राचे अभ्यासक आहेत),
bagate.rajendra5@gmail.com

प्रासांगिक लेख : आखाती समस्या आणि आपण...!

आखातामधील युद्ध सुरु झाल्यानंतर आपणासमोर इंधन संकट उभं राहिलं. देशात आपण ऊर्जेचा वापर करतो त्यात सर्वाधिक वापर हा पेट्रोलियम उत्पादनांचा आहे आणि याबाबतीत आपण स्वयंपूर्ण नाहीत. आपल्या देशाची आधिकाधिक विदेशी मुद्रा इंधन खरेदीसाठी वापरली जात आहे. या पार्श्वभूमीवर इंधन वाचवण्याचा सल्ला देत आपण काही प्रमाणात या खर्चात बचत केली असली तरी या सर्वांचा एकत्रित परिणाम आपणास महागाईच्या रुपाने सहन करावा लागत आहे. केवळ पेट्रोल, डिझेल आणि एलपीजी याचाच विचार न करता आगामी काळात एकूणच ऊर्जावापर धोरण देशपातळीवरच नव्हे तर आपणास आपला घराच्या पातळीपर्यंत करण्याची वेळ आज आली आहे. घरात गॅसच्या वापरासोबत आपण विजेचा वापर करतो या विजेच्या निर्मितीमध्ये देखील मोठ्या प्रमाणावर आपण आजही जिवाश्म (कोळसा इंधनावर) अवलंबून आहे. येणाऱ्या काळात सूपर एल निनोचे संकट आपल्या समोर आहे. हे संकट जीवनाच्या सर्वच बाजूंनी आपली परिक्षा घेणारे ठरणार आहे. सूपर एल निनोमुळे पृथ्वीच्या तापमानात 2 अंश सेल्सिअसची वाढ होईल असा अंदाज आहे. यामुळे आपला मौसमी पावसाच्या देशात पावसाचे प्रमाण कमी राहणार हे स्पष्ट झाले आहे. याचा थेट

परिणाम शेतीच्या उत्पादनावर होणार आहे. तापमान आणि सिमेंटची जंगलसध्या हवामान मोजताना आपण वेधशाळेचे आकडे बघतो ते 43-44 अंश आणि त्याच्या आसपास आहेत. प्रत्यक्षात संरक्षित जागेत मोजलेले हे तापमान हवामान काय सांगत आहे याचा एक पुरावा असतो. मोठ्या प्रमाणावर झालेल्या शहरीकरणामुळे ऊंच सिमेंटच्या इमारतीचं जंगल आणि त्यात सिमेंट किंवा डांबरी रस्ते अशा वातावरणात दृश्य तापमान 45 अंश असले तरी पृष्ठभागीय (Surface Temperature) तापमान 50 अंशांपर्यंत वाढलेले असल्याने शहरी भागात उन्हाळा अधिक जाणवतो आणि हे सर्व पृष्ठभाग थंड लवकर होत नाहीत. त्यामुळे रात्रीच्या तापमानात देखील आपणास उष्णता जाणवत राहते. उष्णतेपासून बचाव अर्थात पंखे, कुलर आणि ए.सी. यांचा वाढलेला वापर ज्याचा ताण मग वीज निर्मितीवर होतो आणि मग अनेक भागात लोडशेडींग आणि उष्णता असा दुहेरी त्रास जाणवत असतो. आपल्याकडे उन्हाळ्यात विजेची मागणी आणि पुरवठा यामध्ये गेल्या २ वर्षात तफावत वाढताना दिसत आहे. वीज निर्मिती केंद्रांवरील ताण वाढत आहे. याला पर्याची ऊर्जा माधन मृणजे सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा आणि जलविद्युत त्यात देश वेगाने वाटचाल करीत आहे. तथापि मागणी सातत्याने वाढत राहिल्यामुळे ही स्थिती कायमच आहे. एल-निनोच्या काळात हे संकट अधिक गहिरें होणार आहे. आखाती युद्ध एका बाजूला, तर दुसऱ्या बाजूला सूपर एल-निनो चे घोषावणारे संकट या पार्श्वभूमीवर शासन उपाय योजना करीतच आहे परंतु आपण देखील आपली जबाबदारी ओळखून यात योगदान देणे आवश्यक आहे. सार्वजनिक वाहन प्रणालीचा वापर वाढवण्याची गरज निर्माण झाली आहे. कोरोना संकटानंतर प्रत्येकाने सुरक्षा म्हणून स्वतःचे

वाहन वापरणे सुरु केले यामुळे इंधन संकटासोबत पर्यावरण प्रदूषण, कार्बन उत्सर्जन, ध्वनी प्रदूषण आणि रस्ते अपघात असे नवे दृष्टचक्र आता समोर येत आहे. सौर ऊर्जेच्या वापरातून आपण स्वतःच्या गरजेपुरतो ऊर्जा किंवा त्यातील निम्मा वाटा प्रधानमंत्री सूर्यघर सारख्या योजनांमधून उचलू शकतो. पेट्रोलियम खर्चात कपात करण्यासाठी आता इलेक्ट्रीक आणि सीएनजी वर चालणारी वाहने बाजारात आली आहेत आणि त्याला चांगला प्रतिसाद दिसत आहे. असे असले तरी आगामी काळात याला अधिक गती देण्याची गरज आहे. देशातील अग्रगण्य कंपनीने नुकतीच E-८५ वाहन मालिका सादर केली आहे. आपण सध्या E-२० इंधन अर्थात २० टक्के इथेनॉल मिश्रीत पेट्रोल वापरत आहोत. E-८५ आगामी काळात वापरायची तयारी करावी लागणार आहे. या E-८५ मुळे शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नातही वाढ होणार आहे आणि आगामी काळ E-३०, E-५० व E-८५ वाहनांचा होईल हे नकी यातून पर्यावरण रक्षणासाठी देखील हातभार लागणार आहे. आपला या आसेतू हिमाचल देशात विविध प्रांतांत विविध भौगोलिक रचना आणि आकाने आहेत. त्यात अडकून न पडता आपण या क्षमतेच्या निराकरणात अल्पसा वाटा उचलला तरी येणाऱ्या संकटाचे गांभीर्य कमी करता येईल. याबाबत प्रत्येकाने जरूर विचार करावा.

भगवंत पाळवडे, अंबाजोगाई, बीड

बीरसा मुंडा : आदिवासी स्वाभिमान, संघर्ष आणि क्रांतीचे महानायक

भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याचा इतिहास हा अनेक ज्ञात-अज्ञात वीरांच्या पराक्रमाने उजळून निघालेला आहे. देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी, सामाजिक न्यायासाठी आणि मानवी हक्कांसाठी अनेकांनी आपल्या आयुष्याचे बलिदान दिले. अशाच महान क्रांतिकारकांपैकी एक म्हणजे Birsu Munda. आदिवासी समाजाच्या हक्कांसाठी लढणारे, स्वाभिमानाची ज्योत चेतवणारे आणि ब्रिटिश सत्तेविरुद्ध संघर्षाचे रणशिंग फुंकणारे बीरसा मुंडा हे भारतीय इतिहासातील एक अजरामर व्यक्तिमत्त्व आहे. आदिवासी समाज त्यांना प्रेमाने "धरती आबा" म्हणजेच भूमिपुत्रांचा पिता म्हणून संबोधतो. बालपण आणि प्रारंभिक जीवन बीरसा मुंडा यांचा जन्म १५ नोव्हेंबर १८७५ रोजी सध्याच्या झारखंड राज्यातील Ulihatu या गावात झाला. ते मुंडा आदिवासी समाजातील होते. त्यांचे बालपण अत्यंत साध्या आणि आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल परिस्थितीत गेले. लहानपणापासूनच त्यांनी आदिवासी समाजावर होणारा अन्याय, शोषण आणि गरिबी जवळून अनुभवली. त्या काळात ब्रिटिश सरकार, जमीनदार आणि सावकार यांच्या अन्यायामुळे आदिवासी समाजाचे जीवन अत्यंत कठीण बनले होते. आदिवासींच्या जमिनी बळकावल्या जात होत्या, त्यांना वेढबिगारी करावी लागत होती आणि त्यांच्या पारंपरिक जीवनपद्धतीवर आघात होत होता. या परिस्थितीने बीरसा मुंडा यांच्या मनात अन्यायविरुद्ध लढण्याची प्रेरणा निर्माण केली. समाजजागृती आणि नेतृत्वतत्वरुण वयातच बीरसा मुंडा यांनी समाजातील अंधश्रद्धा, व्यसनाधीनता आणि सामाजिक वाईट प्रथांविरुद्ध जनजागृती सुरु केली. त्यांनी आदिवासी समाजाला स्वच्छता, शिक्षण, एकता आणि आत्मसन्मान यांचे महत्त्व पटवून दिले. त्यांच्या प्रभावी व्यक्तिमत्त्वामुळे हजारो आदिवासी त्यांच्याकडे आकर्षित झाले. बीरसा मुंडा यांचा विश्वास होता की समाजाची खरी प्रगती स्वाभिमान, शिक्षण आणि संघटन यांमधूनच होऊ शकते. त्यांनी आदिवासींना त्यांच्या संस्कृतीचा अभिमान बाळगण्याचा आणि आपल्या हक्कांसाठी संघटित होण्याचा संदेश दिला. उलगुलान : अन्यायविरुद्धचे महान बंड ब्रिटिश राजवट आणि जमीनदारी व्यवस्थेच्या विरोधात बीरसा मुंडा यांनी उभारलेली चळवळ "उलगुलान" म्हणून प्रसिद्ध आहे. उलगुलान म्हणजे महान क्रांती किंवा महान बंड. १८९९ ते १९०० या काळात या चळवळीने मोठे स्वरूप धारण केले. या आंदोलनाचा उद्देश आदिवासींना त्यांच्या जमिनीचे हक्क मिळवून

देणे, ब्रिटिश सत्तेचा अन्याय दूर करणे आणि स्वाभिमानाने जगण्याचा अधिकार प्राप्त करून देणे हा होता. बीरसा मुंडा यांच्या नेतृत्वाखाली हजारो आदिवासी एकत्र आले आणि त्यांनी अन्यायविरुद्ध संघर्ष सुरु केला. जरी ब्रिटिश सरकारने या आंदोलनाचे दमन केले, तरी या संघर्षामुळे ब्रिटिश प्रशासन हादरून गेले. आदिवासींच्या प्रश्नांकडे दुर्लक्ष करणे त्यांना अशक्य झाले. अटक आणि बलिदान उलगुलान चळवळीच्या वाढत्या प्रभावामुळे ब्रिटिश सरकार घाबरले. त्यांनी बीरसा मुंडा यांना अटक केली. त्यांना Ranchi Central Jail येथे कैद करण्यात आले. ९ जून १९०० रोजी, अवघ्या २५ व्या वर्षी, तुरुंगात त्यांचे निधन झाले. त्यांच्या मृत्यूचे नेमके कारण आजही चर्चेचा विषय आहे. मात्र त्यांच्या अकाली निधनाने आदिवासी समाजाने आपला महान नेता गमावला. कार्याचे महत्त्व बीरसा मुंडा यांचे कार्य केवळ ब्रिटिशांविरुद्धचा संघर्ष नव्हते. ते सामाजिक परिवर्तनाचेही आंदोलन होते. त्यांनी आदिवासी समाजाला आत्मविश्वास दिला, अन्यायविरुद्ध उभे राहण्याची ताकद दिली आणि आपल्या हक्कांसाठी लढण्याची प्रेरणा दिली. त्यांच्या संघर्षामुळे पुढे आदिवासी जमिनीच्या संरक्षणासाठी कायदे करण्याचा मार्ग मोकळा झाला. आदिवासींच्या हक्कांबाबत शासनाला गांभीर्याने विचार करावा लागला. आधुनिक भारतातील स्थान आज बीरसा मुंडा यांचे नाव आदिवासी स्वाभिमानाचे प्रतीक मानले जाते. त्यांच्या स्मरणार्थ भारत सरकारने १५ नोव्हेंबर हा दिवस Janjatiya Gaurav Divas म्हणून साजरा करण्याचा निर्णय घेतला आहे. देशभरात त्यांच्या स्मारकांची उभारणी करण्यात आली असून त्यांच्या जीवनकार्याचा अभ्यास केला जात आहे. उपसंहार बीरसा मुंडा हे केवळ आदिवासी समाजाचे नेते नव्हते, तर ते सामाजिक न्याय, स्वातंत्र्य आणि मानवी हक्कांचे महान पुरस्कर्ते होते. त्यांनी अन्यायविरुद्ध संघर्ष करताना आपल्या अल्पायुष्यात इतिहास घडवला. त्यांचे जीवन हे धैर्य, त्याग, स्वाभिमान आणि समाजसेवेचा आदर्श आहे. आजही जेव्हा हक्क, समानता आणि सामाजिक न्याय यांची चर्चा होते, तेव्हा बीरसा मुंडा यांचे नाव आदराने घेतले जाते. त्यांच्या संघर्षाची प्रेरणा पुढील अनेक पिढ्यांना अन्यायविरुद्ध लढण्याची शक्ती देत राहील. त्यांचे जीवन भारतीय इतिहासातील तेजस्वी अध्याय असून ते सदैव स्मरणात राहतील.

डॉ. बाळासाहेब लिहिणार

Education of the Day

YCMOU सेंटर कोड : 21187

YCMOU मुक्त विद्यापीठात प्रवेशासाठी सुर्वणसंधी

B.A. (मराठी व उर्दू माध्यम)

M.A. - मराठी, हिंदी, उर्दू, अर्थशास्त्र, इतिहास आणि लोकप्रशासन

9405109103, 8830838903